

22 ta' Ġunju, 1989

Imħallef: –

Onor. Joseph A. Filletti B.A., LL.D., A.R.Hist.S.

Gaetano Testa

versus

Albert Attard fil-kwalità tiegħu bhala Segretarju tad-Djar et

**Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem – Trattament Inuman
jew Degradanti – Intimità tad-Dar – Privazzjoni ta'**

Proprietà - Kiri - Allokazzjoni - Żgumbrament - Segretarju tad-Djar

Il-kancellament arbitrarju mis-Segretarju tad-Djar ta' kiri magħmul mill-istess Segretarju, u l-iżgumbrament mill-fond mikri, jiksru d-disposizzjonijiet tal-Kostituzzjoni li jipproteġu kontra trattament inuman u degradanti, u kontra privazzjoni ta' proprietà.

Il-Qorti: -

Rat ir-rikors ta' Gaetano Testa fejn wara li ppremetta illi huwa joqgħod fil-fond *Flat 4, Entrance 2, Block A, ex-married quarters*, Luqa ta' liema fond ilu jhallas il-kera regolarment lill-Gvern ta' Malta u li joqgħod fih flimkien mal-familja tiegħu regolarment u bhala l-uniku fond ta' abitazzjoni;

Premess li l-intimati jridu fuq il-pretest ta' "sigurtà" f'dawn il-ġranet iżgumbraw lir-rikorrent u l-familja tiegħu mill-fond imsemmi mingħajr ma jipprovdulhom akkomodazzjoni alternattiva;

Premess li r-rikorrent u l-familja tiegħu ma għandhomx abitazzjoni oħra adegwata u għalhekk bl-aġir ta' l-intimati ser jispiċċaw bi hwejjigħom barra t-triq;

Premess li l-għemil ta' l-intimati jiksru serjament id-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti u tal-membri tal-familja tiegħu, għax sejjer jassogġettahom għal trattament inuman jew degradanti bi ksur ta' artikolu 3 ta' l-Ewwel Skeda ta' l-Att XIV ta' l-1987 dwar il-konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem, u kif ukoll sejjer jassogġettahom mingħajr il-kunsens tagħhom għad-dhul mill-intimati jew minn persuni mibgħuta minnhom fil-fond fejn ir-rikorrent qiegħed jabita flimkiena mal-familja tiegħu, bi

ksur ta' l-artikolu 38 tal-Kostituzzjoni tar-Repubblika ta' Malta;

Premess illi inoltre l-intimati jippretendi li jikkancellaw unilaterament u arbitrarjament il-kirja tal-fond imsemmi lir-rikorrenti u b'dan, għalhekk, l-iżgumbrament mhedded mill-intimati lir-rikorrent u l-familja tiegħu mill-fond imsemmi sejrjn jiksru d-dritt tar-rikorrent u l-familja tiegħu għar-rispett ta' darhom (artikolu 8 ta' l-Ewwel Skeda tal-Konvenzjoni Ewropeja, Att XIV ta' l-1987) u kif ukoll l-interess tar-rikorrent fil-fond imsemmi jew id-dritt tiegħu fuq l-istess fond qiegħed jittiehed mill-intimati bla kumpens adegwat ta' abitazzjoni alternattiva u bla ma r-rikorrent huwa assigurat mid-dritt ta' l-aċċess lill-Qorti jew Tribunal imparzjali u mid-dritt ta' l-Appell lill-Qorti ta' l-Appell ta' Malta (artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta' Malta) u għalhekk qegħdin iċaħħdu lir-rikorrent mid-dritt għal smiġħ imparzjali u pubbliku fi żmien raġonevoli minn tribunal indipendenti u imparzjali fl-okkażjoni tad-deċiżjoni (*determination*) tad-drittijiet ċivili tal-kirja, tal-pussess ta' l-użu tal-fond imsemmi u ta' l-abitazzjoni fih bi ksur ta' artikolu 6 ta' l-Ewwel Skeda ta' l-Att XIV ta' l-1987 u kif ukoll bi ksur ta' l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta;

Talab għalhekk ir-rikorrent lil din il-Qorti:

1. Tiddikjara li l-għemil ta' l-intimati jew min minnhom konsistenti fil-kancellament tal-kirja tal-fond *Block A, Flat 4, Entrance 2, ex-married quarters*, Luqa, lir-rikorrent u l-iżgumbrament mhedded tar-rikorrent u tal-familja tiegħu mill-istess fond jiksru d-drittijiet fundamentali mharsa fil-Kostituzzjoni tar-Repubblika ta' Malta u fil-konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem (Att XIV ta' l-1987) jigiġifieri l-artikolu numru 36, 37, 38 u 39 tal-Kostituzzjoni u l-artikoli

l-oħra 3, 6 u 8 ta' l-Ewwel Skeda tal-konvenzjoni Ewropeja (Att XIV ta' l-1987) u;

2. Tagħmel dawk l-ordnijiet, toħroġ dawk l-atti u tagħti dawk id-direttivi li tqis xierqa u opportuni sabiex jitwettqu d-disposizzjonijiet tal-liġi li jharsu l-imsemmija drittijiet tal-bniedem, inklużi t-tħassir tal-kancellament tal-kirja tal-fond imsemmi u t-tħassir tat-tħeddida ta' l-iżgumbrament tar-rikorrent mill-fond imsemmi;

Bl-ispejjeż kontra l-intimati jew min minnhom;

Rat ir-risposta ta' Albert Attard fil-kwalità tiegħu ta' Segretarju tad-Djar u l-Avukat Joseph Cassar LL.D., M.P. Segretarju Parlamentari għad-Djar fejn esponew bir-rispett:

Illi huma aġixxew fl-interess pubbliku u skond il-Liġi u bla ebda mod ma kisru l-Konstituzzjoni jew il-Konvenzjoni Ewropeja. Infatti huma qed jitolbu l-iżgumbrament tar-rikorrent *in vista* tal-proġett ta' l-iżvilupp ta' l-ajruport li jinvolvi konsiderazzjonijiet fost oħrajn ta' sigurtà;

Inoltre jiġi rrilevat li r-rikorrent għandu akkomodazzjoni post ieħor billi ċ-ċwieviet ta' l-abitazzjoni precedenti tar-rikorrent għadhom f'idejh;

Għalhekk it-talbiet tar-rikorrent għandhom jiġu miċhuda bl-ispejjeż;

Rat id-dokumenti li ġew esebiti;

Semgħet lix-xhieda prodotta;

Rat l-atti kollha tar-rikors;

Itrattat ir-rikors mid-difensuri rispettivi tal-kontendenti;

Ikkunsidrat li in suċċint il-fatti li taw lok għal dina l-vertenza kienu s-segwenti:

Illi r-rikorrenti Gaetano Testa li kien u għadu sal-lum joqgħod fil-fond ossija appartament numru erbgha (4), *Entrance 2, Block A*, formanti parti minn blokk ta' appartamenti magħrufa bhala "*ex-married quarters*" f'Hal-Luqa, flimkien mal-familja tiegħu ta' erba' persuni u dan sa mis-7 ta' Mejju 1987, irċieva ittra mid-Dipartiment tad-Djar bid-data tat-13 ta' Novembru 1987 li kienet tgħid hekk:

"Minn avviż li rċevejt fid-19 ta' Awissu 1987 int kont mgharraf li l-allokkazzjoni li kellek fuq il-*flat* fejn tinstab fil-mument giet ikkanċellata minhabba raġunijiet ta' sigurtà u int kellek giŋgħa żmien biex tirritorna ċ-ċwieviet tal-*flat*;

"Min dokumentazzjoni tagħna u minn spezzjoni li saret mill-uffiċjali tad-Dipartiment, jirrizulta li l-post fejn kont toqgħod qabel għadu disponibbli;

"Għalhekk qiegħed tingħata tlett ijiem żmien biex int tirritorna ċ-ċwieviet ta' *Block A, Entrance 2, Flat 4* inkella jkollna nieħdu l-passi meħtieġa biex issir *eviction*";

L-ittra tinsab iffirmata minn xi hadd għall-"*A/Segretarju tad-Djar*";

Oltre r-rikorrent, xehdu wkoll f'din il-kawza *Salvu sive*

Saviour Fenech, Direttur ta' l-Avjazzjoni Ċivili; il-Kurunell Maurice Calleja, illum *Deputy Commander* tal-Forzi Armati ta' Malta; is-Sur Joseph Depasquale Schranz mid-Dipartiment tad-Djar, kif ukoll l-Arkitett Joseph Mizzi fil-kwalità tiegħu ta' Direttur tax-Xoghlijiet Pubbliċi u Albert Attard, Aġent Segretarju tad-Djar;

L-aħħar xhud fuq imsemmi xehed kandidament fuq dak li ġara u li wassal għall-proċeduri odjerni. Dana xehed hekk *inter alia*:

“L-ewwel darba li ddiskutejt mas-Segretarju Parlamentari responsabbli għad-Djar dwar din il-kwistjoni li tirreferixxi għall-postijiet f'Hal-Luqa kien f'inkontru li kelli f'Awissu ta' din is-sena ma' l-imsemmi Segretarju Parlamentari;

“Il-problema li ghamilt aċċenn għalih kien jikkonsisti fil-fatt illi dawn il-postijiet kienu ġew allokat i kontra l-parir ta' l-awtoritajiet ta' l-ajruport. Fil-fatt, fl-24 ta' Frar 1987 id-*Director of Civil Aviation* kien kiteb lid-Dipartiment tad-Djar fejn qallu li l-allokkazzjoni tal-postijiet in kwistjoni kienet se taffettwa l-iżvilupp ġejjieni ta' l-ajruport, u allura l-użu tagħhom, dejjem skond dan li kitibha, mill-*Housing Authority* m'huwiex possibbli.....;

“Nonostante, mela, fil-bidu ta' April 1987, il-*Housing Authority* kienet għamlet rakkomandazzjoni sabiex dawn il-postijiet **xorta wahda** jiġu allokat i;

“Fid-29 ta' April 1987 is-*Civil Aviation Authorities* reġġu kitbu lill-*Housing Authority*.....;

“Barra dan il-problema li aċċennajt għalih, li jista' jkun ta' preġudizzju bħala sigurtà lill-Awtoritajiet ta' l-ajruport ahna rajna wkoll li hemm problema iehor fis-sens li l-postijiet fejn qegħdin jistgħu jkunu ta' perikolu wkoll għan-nies li jkunu joqogħdu fl-istess blokk minhabba l-viċinanza ma' l-ajruplani;

“Allura ttieħdet deċiżjoni mill-Awtorità (tad-Djar) u mis-Segretarju Parlamentari fis-sens li l-allokkazzjoni li saret fuq dawn il-blokk ta' appartamenti titwaqqaf. Dana kien allura f'nofs Awissu 1987;

“Nel frattempo ahna konna sirna nafu li daħlu f'dan il-blokk ta' appartamenti hames familji.....”;

Ix-xhieda Saviour Fenech, Maurice Calleja, u Joseph Mizzi wkoll taw dettalji in konferma ta' dak li x-xhud Attard semma bħala r-raġunijiet li nduċew lis-Segretarju Parlamentari, l-intimat f'din il-kawża, biex jordna l-iżgumbrament tar-rikorrent mill-appartament *de quo* flimkien mal-familja tiegħu;

Issa l-Qorti tirrileva li nonostante li l-Agent Segretarju tad-Djar, kull darba aċċenna għall-posizzjoni legali tar-rikorrent bħala waħda ta' “allokkazzjoni” mid-Dipartiment, ir-rikorrent invece esebixxa riċevuta u xehed ukoll fis-sens li l-appartament minnu okkupat kien f'idejh **b'titolu ta' lokazzjoni**. Issa, apparti li r-rikorrenti ma jinsabx kontradett, ir-riċevuta msemmija, maħruġa mill-Kummissarju ta' l-Art bid-data tas-7 ta' Mejju 1987, tikkontjeni li ġej:

“Received from Gaetano Testa the sum of twelve Malta pounds nineteen cents being rent in advance due on 24th April

1987 (30th June 1987 in respect of Bl. A, Entr. 2, Fl. 4, Luqa)'';

Din hija indikazzjoni ċara li *si trattava* ta' kirja u mhux allura ta' sempliċi allokazżjoni;

Illi huwa minnu li l-intimat Segretarju tad-Djar ressaq provi sabiex juri li l-aġir tiegħu ma kienx wieħed kapriċċuż imma msejjes fuq pariri ta' awtoritajiet responsabbli jew f'karigi għoljin fl-Avjazzjoni Ċivili, fil-Forzi Armati ta' Malta, kif ukoll fid-Dipartiment ix-Xoghlijiet Pubbliċi. B'danakollu jibqa' l-fatt li bl-ebda mod ma ġie ppruvat għas-sodisfazzjon tal-Qorti li sehħ xi kambjament jew xi żvilupp dwar dak li kien diġà miġjub a konjizzjoni tal-Gvern minn dawn l-istess Awtoritajiet qabel il-kirja sakemm ir-rikorrent ġie interpellat biex jiżgombra mill-appartament lilu lokat. Kull ma rriżulta mill-provi huwa li proprju fil-ġranet li saret il-kirja u d-dhul tar-rikorrent fl-appartament kien hemm l-Elezzjonijiet Ġenerali. Irriżulta wkoll li kien hemm bidla fl-amministrazzjoni tal-pajjiż. Fir-rigward, ix-xhud Saviour Fenech in kontro-eżami qal hekk:

“Qed niġi mistoqsi, peress li jiena bghatt kopja ta' din l-ittra lill-Onor. Prim Ministru ta' dak iż-żmien, jekk kellix risposta min-naħa tiegħu. Jiena nirrispondi li risposta ma kellix. Naf li x-xogħol li bdew jagħmlu f'dawn l-appartamenti tkompla, u naf ukoll li iktar tard daħlu n-nies f'dawn l-appartamenti”.

(sottolinejar tal-Qorti);

Wieħed għandu jippreżumi li meta l-Gvern, kif rappreżentat mill-Esekuttiv, ta b'kirja l-appartament lir-rikorrent huwa ha in konsiderazzjoni l-oġġezzjonijiet u l-pariri kontrarji msemmija mix-xhieda fuq indikati. Jekk dan ma kienx il-każ, kif donnu jrid jimplika l-intimat *nomine* bix-xhieda mressqa minnu, allura

l-Gvern la mexa b'serjetà u lanqas b'sens ta' responsabbiltà bhala wahda mill-partijiet kontraenti. Min-naħa l-oħra jista' jkun *invece* l-każ li l-amministrazzjoni sussegwenti u dik imħarrka f'dan il-proċeduri taħsibha mod ieħor għal kollox minn dik ta' qabilha u għalhekk aġixxiet bil-mod imsemmi. Hi kif inhi però, **għaladarba l-fatti baqgħu li kienu**, il-Qorti hija tal-fehma li l-intimat odjern ma aġixxiex korrettament minn *punto di vista* legali fil-konfront tar-rikorrent. Ir-rikorrenti kellu kirja valida, f'ebda waqt ma ta l-kunsens tiegħu biex itemm tali kirja jew biex jivvaka l-post mikri lilu. Anzi r-rikorrenti xehed li meta daħal fil-post huwa hteiglu jnaddfu, ibajdu u jattrezzah anki b'kamra tal-banju. Żid ukoll jixhed li fejn għadu jabita għandu aktar kumdità u spazju milli fejn kien qabel;

Għandu jiġi rrilevat li wara li nħariġlu l-avviz għalbiex jiżgombra u wara wkoll li kienu nbdew dawn il-proċeduri, ir-rikorrent jgħid li ġie muri post f'San Ġwann, anzi ġie muri żewġ postijiet. Dawn iż-żewġ appartamenti, jgħid ir-rikorrenti, bla ma ġie kontradett, kienu zgħar għall-bżonnijiet tiegħu u iżgħar mill-ambjenti li kienu mikrija lilu. Għandu jiġi rrilevat li dawn iż-żewġ ambjenti f'San Ġwann ġew indikati lir-rikorrenti **wara li nbdew dawn il-proċeduri**. Dawn il-fondi ġew sugġeriti lir-rikorrent mid-Dipartiment tad-Djar bhala *alternative accommodation*. Fl-istess waqt però r-rappreżentant ta' dan id-Dipartiment, is-Sur Joseph Depasquale Schranz, xehed li hu ma kienx daħal fihom biex jispezzjonahom. Irrizulta wkoll li l-Gvern fil-mori tal-proċeduri ħareġ avviz għall-bejgħ rigward postijiet deskritti bhala "vile" f'Hal-Luqa wkoll. Jidher fl-aħħarnett ukoll li l-post fejn qabel kien jabita u jgħix ir-rikorrent għadu battal u disponibbli;

Ir-rikorrenti qiegħed jilmenta minn tliet vjolazzjonijiet ta'

artikoli tal-Kostituzzjoni ta' Malta li jaqgħu lkoll taht il-Kapitolu IV bl-intestatura "*Drittijiet u Libertajiet Fundamentali ta' l-Individwu*", u çjoè:

1. L-art. 36 dwar protezzjoni minn trattament inuman u degradanti;
2. L-art. 38 dwar protezzjoni għall-intimità tad-dar jew proprjetà oħra; u
3. L-art. 37 dwar protezzjoni minn privazzjoni ta' proprjetà bla kumpens;

Barra dan, ir-rikorrenti qiegħed jinvoka wkoll l-art. 3, 6 u 8 ta' l-Ewwel Skeda tal-Konvenzjoni Ewropeja (Att IX ta' l-1987);

Fir-rigward ta' l-art. 38 tal-Kostituzzjoni, għandu jingħad li mill-provi jirrizulta li l-attwali amministrazzjoni taħsibha xort'oħra minn dik ta' qabilha. Jidhirlha li l-iżgumbrament qiegħed jintalab 'fl-interess pubbliku'. Fil-fatt ix-xhieda prodotti mill-intimat inkonfermaw din it-tezi. Għalkemm ma jidhix li kien hemm tibdil ta' fatti bejn dawk li kienu jeżistu qabel seħhet il-kirja u dawk ta' wara – għajr bdil fl-amministrazzjoni tal-pajjiż – l-art. 38(2)(ç) xorta jikkonċedi l-possibilità ta' intrużjoni min-naħa tal-Gvern li jidhol go fond fil-każijiet hemm imsemmija. Għalhekk, fil-fehma tal-Qorti dana l-artikolu ma jidhix li gie vjolat mill-intimat kif allegat mill-kontroparti;

Fir-rigward imbagħad ta' l-art. 37 jirrizulta illi bl-iżgumbrament mitlub ir-rikorrenti ser jiġi pprivat mill-użu u mit-tgawdija tal-fond lilu lokat. L-intimati wrew biç-çar, anki

per via tas-sottomissjonijiet tagħhom in iskritt u orali, li l-unika garanzija li lesti jagħtu lill-kontroparti hija dik li “ma jitfghux barra t-triq” lilu u lill-familja tiegħu u dan billi hallewlu għad-disposizzjoni tiegħu l-fond għa okkupat in precedenza mir-rikorrent u mill-familja tiegħu. Dwar il-fond li kellu qabel xehed ir-rikorrenti, bla ma gie kontradett, illi dan kien iċken u b'anqas kumditajiet minn dawk attwali. Oltre dan, ir-rikorrenti għamel benefikati digħa fil-fond lilu mikri. Dan kellu bilfors ifisser li t-teħid forzat tiegħu mill-intimati, imqar jekk fl-interess pubbliku, jimporta privazzjoni u jrid għalhekk ikun hemm kumpens adegwat. Mill-provi rriżulta li l-intimati kellhom fondi oħrajn x'joffru in alternattiva f'Hal-Luqa stess, li kienu aċċettabbli għar-rikorrenti. Għal xi raġuni, presumibilmment għaliex dawn l-ambjenti kienu ta' livell oghla minn dak lokat lir-rikorrenti, l-intimati ma wrewx ruhhom propensi li joffru wiehed minnhom lir-rikorrenti. *Rebus sic stantibus*, ma humiex għustifikati l-intimati li jesigu t-tħassir tal-lokazzjoni bħallikieku din qatt ma eżistiet, oltre l-iżgumbrament forzat tar-rikorrenti mill-fond lokat u bl-unika alternattiva li r-rikorrent u l-familja tiegħu jirritornaw fl-ambjenti li kellhom qabel. Dana kollu inoltre fl-isfond ta' stat ta' fatt fejn ftit ġimgħat qabel id-Dipartiment tad-Djar kien għażel li jikri l-fond *de quo* lir-rikorrenti minkejja l-oġġezzjonijiet kollha minn oqsma varji. Fic-ċirkostanzi għalhekk, l-aġir ta' l-intimati huwa ċertament wiehed ċensurabbli;

Is-suespost iwassalna għall-konsiderazzjoni ta' l-art. 36 tal-Kostituzzjoni dwar ħarsien kontra trattament degradanti u inumani. Dawn iż-żewġ kuncetti huma astratti u kwindi biex javveraw irwiehhom iridu jikkonkretizzaw necessarjament f'xi fatt jew fatti materjali. Digħa ntqal li l-każ in diżamina hu wiehed fejn ir-rikorrenti, wara li ngħata b'kirja appartement mill-kontroparti, gie interpellat biex jiżgombra minnu għal raġunijiet

li kienu **diġà jissussistu** fil-mument li sehhet il-kirja. L-intimati kellhom u għad għandhom mezz i a disposizzjoni tagħhom għalbiex jikkompensaw lir-rikorrenti b'mod adegwat għall-privazzjoni li jkollu jsofri. B'danakollu, l-intimati wrew ċar u *tond* li għalihom il-kirja qisha qatt ma eżistiet u jippretendu allura li fl-interess pubbliku jizgombraw lir-rikorrenti bħallikieku dan m'għandu drittijiet ta' xejn ħlief "li ma jorqodx barra" (kliem tad-difensur ta' l-intimati). Fil-fehma tal-Qorti tali aġir għandu jitqies bhala wiehed inuman u degradanti fit-terminu li l-Kostituzzjoni tagħna u l-Konvenzjoni Ewropeja trid tippoteġi;

Għalhekk il-Qorti ssib li in kwantu t-talbiet tar-rikorrenti huma msejsa fuq l-artikoli 36 u 37 tal-Kostituzzjoni u l-art. 3 ta' l-Ewwel Skeda tal-Konvenzjoni Ewropeja (Att XIV ta' l-1987) dawn huma fondati u l-Qorti ssib vjolazzjoni tagħhom kif ingħad; fl-istess waqt il-Qorti tiċhad it-talbiet tar-rikorrenti in kwantu msejsa wkoll fuq l-artikoli 38 u 39 tal-Kostituzzjoni u l-artikoli 6 u 8 ta' l-Ewwel Skeda tal-Konvenzjoni Ewropeja u tiddikjara għalhekk li l-kancellament arbitrarju tal-kirja tal-fond *Bloc A, Flat 4, Entrance 2, Ex-Married Quarters*, Luqa, u l-izgumbrament ordnat mill-intimati bhala li jikser id-disposizzjonijiet tal-Kostituzzjoni ta' Malta u tal-Konvenzjoni Ewropeja dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u dana limitatament u fir-rigward biss ta' l-artikoli 36 u 37 tal-Kostituzzjoni u l-art. 3 ta' l-Ewwel Skeda tal-Konvenzjoni Ewropeja; u filwaqt li tirrevoka tali kancellament arbitrarju tal-kirja fuq imsemmija u l-ordni għall-izgumbrament fit-termini proposti mill-intimati; u filwaqt li tikkonċedi lill-intimati d-dritt li fl-interess pubbliku jieħdu l-pussess tal-fond *de quo* mir-rikorrenti, tordna fl-istess waqt li f'tali eventwalità, l-intimati għandhom jipprovdu **qabel** lir-rikorrenti b'akkomodazzjoni alternattiva li ma tkunx inferjuri għal dik preżenti, u fejn dan mhux aktar possibbli, tordna lill-

intimati li jagħtu kumpens xieraq lir-rikorrenti sabiex ikun jista' jsib akkomodazzjoni alternattiva li ma tkunx inferjuri għal dik attwali. Il-kap ta' l-ispejjeż, tenut kont ta' l-aspetti kompolessi tal-każ u ta' dak illi ġie deliberat u deċiż fil-konfront tal-partijiet għandu jiġi sopportat kwantu għal terz ($1/3$) mir-rikorrenti u żewġ terzi ($2/3$) mill-intimati).
